

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ РЕГІОНАЛЬНОГО ФІНАНСОВОГО ПРОСТОРУ

Генезис процесу регіоналізації фінансового простору сягає своїм корінням часу створення перших монетних союзів (VI ст. до н.е.), що зумовлювалося прагненням до об'єднання або уніфікації грошових систем. Наприклад, такий союз був створений між містами Беотії в Середній Греції. За правління Ю.Цезаря (середина I ст. до н.е.) західна частина Римської імперії, що об'єднувала середземноморські прибережні держави Африки, Близького Сходу і Європи, практично стала зоною обігу єдиної валюти римського динарія. Одразу з'явилися міняльні контори, які стежили за грошовим курсом, перевіряли справжність монет, проводили обмін грошей і надавали позики. Позичковий процент в Італії не перевищував 6% за рік, але в провінціях це порушувалось і він сягав до 48%, причому в лихварських операціях, що розорювали цілі міста, брала участь римська знать. Так, торговий та спекулятивний капітал не вкладався у виробничу сферу, тобто формувалася неефективна структура національного економічного простору. Збільшення розриву економічної та фінансової сфери негативно позначався на економічному розвитку суспільства, що передбачало занепад монетарних союзів у майбутньому.

Перші елементи формування регіонального фінансового простору виявилися в період першої хвилі розвитку інтеграційної тенденції (початок XIII ст. - початок XVII ст.), яка характеризується зародженням Ганзейського союзу. Він передбачав карбування спільних монет (зекслінгів, драйлінгів та ін.) з метою прискорення товарообміну та скорочення трансакційних витрат. Учасники договору контролювали обсяг і порядок обігу грошей на території країн-членів Ганзи, підтримуючи монополію вендських міст на торгівлю дорогоцінними металами, що відбувалося протягом декількох століть [1, с.

512-513]. Монетний союз проіснував кілька десятиліть і розпався, як і саме Ганзейське об'єднання. Варто зазначити, що реалізація інтеграційної тенденції у фінансовій сфері, яка випереджає економічну або політичну інтеграцію приречена на провал. Таким чином, розвиток сфери обігу, а не виробництва, не може стати необхідною передумовою розвитку регіонального фінансового простору.

З другої половини XVII ст. починається друга хвиля формування регіонального фінансового простору, що продовжується до початку XIX ст. і характеризується формуванням нових фінансових центрів, які мобілізують та перерозподіляють фінансові ресурси. Зокрема, в Західній Європі з'являється новий фінансовий центр - Лондон, який менш ніж за століття наблизився за обсягом торгівлі до Амстердаму. Розвивалися також методи аналізу регіонального фінансового ринку, що спричинило швидкий розвиток біржової торгівлі та розгалуження банківської мережі не лише в національному, але й регіональному просторі. Наприклад, лише кількість англійських банків зростає з 25-30 в 1750-1765 рр. до 50 в 1770 р., до 70 в 1800 р. Значно швидшими темпами англійські банки виходили на регіональний ринок, оскільки в 1750 р. їх було не більше дюжини, у 1797 р. вже 334 банки, а в 1810 р. їх кількість подвоїлася [2, с. 179-183].

Таким чином, розвиток інфраструктури регіонального фінансового простору зумовило реалізацію кількох проектів монетарних систем на території Європи. Хоча усі вони здійснювалися в рамках новостворених або вже існуючих країн. Так, до створення Швейцарії на її території в обігу перебувало 11 різних грошових систем (1848 р.), в Італії - кілька десятків різних типів монет (1862 р.), а на території майбутньої Німецької імперії знаходилось 39 незалежних об'єднань, кожне з яких карбувало власні монети. Отже, друга хвиля формування регіонального фінансового простору характеризується об'єднаннями великої кількості грошових одиниць, які знаходились в обігу на території однієї країни, що створювалася одночасно з валютною системою або вже існувала. Передумовою розвитку процесу

об'єднання грошових систем став паралельний інституційний та інфраструктурний розвиток як регіонального, так і глобального фінансового простору.

Третя хвиля формування регіонального фінансового простору розпочалася з середини XIX ст. і тривала до початку XX ст. Вона характеризувалася створенням декількох валютних союзів різного типу, тобто вони формувалися як об'єднання окремих валютних систем. Тільки Австро-Угорський союз (1867-1914 рр.) став результатом не об'єднання, а часткового розмежування країни на Австрійську монархію й Королівство угорців, які, проводячи власну фінансову політику, використовували єдиний центральний банк і валюту. Інші три валютні союзи - Австро-Німецький (1857-1866 рр.), Латинський (1865- 1927 рр.), і Скандинавський (1873 р. - офіційно так і не був розірваний, але формально втратив значення в 1924 р.), створювалися з метою об'єднання валютних систем і легалізації грошових знаків. Слід також звернути увагу, що країни Скандинавського валютного союзу після підписання угоди в 1885 р. про уникнення коливання вексельних курсів за умови зміни стану їх платіжного балансу запровадили першу систему міжнародного клірингу. Відповідно до цього центральні банки трьох скандинавських країн оплачували взаєморозрахунки платіжними дорученнями по паритетному курсу без стягнення будь-яких зборів. Валютні союзи в цей період створювалися в умовах формування національної державності більшості країн світу, утвердження державної монополії на емісію грошових знаків, визнання золота єдиною формою світових грошей та закладення принципів першої світової валютної системи на базі золотого (золотомонетного) стандарту, яка юридично була оформлена на Паризькій конференції 1867 р. Таким чином, в основі створення Австро-Угорського, Австро-Німецького, Латинського і Скандинавського валютних союзів лежить однакова рушійна сила, яка викликала появу Ганзейського союзу, тобто потреба розширити простір для грошового обігу. Але якщо в Ганзейському союзі єдина валюта переміщувалась через кордони окремих міст і

потребувала адекватного простору для виконання своїх функцій, то тепер вона розширилася до національних кордонів держав-учасниць інтеграційного об'єднання. Вони мають формальний характер, оскільки не сприяли реальній інтеграції у фінансовій сфері. Отже, валютні союзи створюються з метою об'єднання (за виключенням Австро-Угорського союзу) окремих монетарних систем. Проте, подальше припинення дії інтеграційної тенденції у сформованому регіональному фінансовому просторі визначають початок їх розпаду.

Період з 1914 по 1945 рр. XX ст. ознаменувався розвитком четвертої хвилі формування регіонального фінансового простору. Його характерною рисою було сповільнення темпів валютно-фінансової інтеграції в результаті посилення автаркічних тенденцій у світі і як наслідок - скорочення потоків фінансових активів. Таким чином, період між двома світовими війнами визначався сповільненням дії інтеграційної тенденції в межах регіональних фінансових просторів.

П'ята хвиля розвитку регіонального фінансового простору розпочалася Другої світової війни і тривала до середини 70-х років XX століття. У цей час відбулися основні інституційні зміни на регіональному та глобальному фінансових просторах, що вплинуло на інтенсифікацію процесу фінансової інтеграції. Після закінчення Другої світової війни багато чого в міжнародній економіці довелося починати з початку. Німеччина, Італія і Японія втратили практично всі свої закордонні інвестиції, Голландія - половину, Англія - 40%, Франція - 2/3. Французькі капіталовкладення за кордоном у порівнянні з 1913 році скоротилися в 10 разів. Практично всі уряди ввели контроль над потоками капіталів у свою країну та з неї. Система світової торгівлі перебувала в стані колапсу. Занепад зовнішньої торгівлі породив почуття «експортного песимізму». Тільки шість країн світу мали в 1950 р. вільно конвертовану валюту, а до 1957 р. таких країн стало вісім.

Крім того, розпад колоніальної системи (в 1945 році в колоніях проживало 675 млн. чоловік), що розпочався в цей період, призвів до втрати

колоніальних інвестицій, які стали справжнім шоком для колишніх метрополій. Якщо політика колоніалізму сприяла інтеграції економіки, то з переходом колоній до розряду незалежних держав їх залежність від зовнішньої торгівлі та фінансів метрополій істотно знижується [3, с. 60-61]. Так, післявоєнний період ознаменував появою національних фінансових просторів, які раніше перебували у складі колишніх метрополій. Відбувся перерозподіл фінансових потоків в межах регіонального та глобального просторів.

Остання на сьогодні, шоста хвиля формування регіонального фінансового простору бере початок з кінця 70-х років XX століття. У промислово розвинутих країнах розпочалася активна лібералізація валютно-фінансова лібералізація і відміна регламентацій, які обмежували їх інтернаціоналізацію та стримували свободу їх функціонування. Цей рух розпочався в США, коли американський уряд ужив ряд заходів, спрямованих на дерегулювання грошових ринків та підвищення їхньої конкурентоспроможності в порівнянні з євrorинками. Зіштовхнувшись із конкуренцією, породженою американським динамізмом, європейські фінансові центри у свою чергу стали лібералізувати ринки та паралельно посилювати процес регіональної фінансової інтеграції [4, с. 25], що розпочався в 50-х роках минулого століття. Отже, еволюція процесу регіоналізації в регіональних фінансових просторах обумовлює передиспозицію фінансового середовища та інтенсифікацію діяльності окремих його підсистем.

Література:

1. Watson A. M. S. Aspects of European Monetary Integration: the Politics of Convergence / A. M. S. Watson // Journal of Common Market Studies. - 2000. - № 2 (94). - P. 512-515.
2. Ashton T. S. An Economic History of England: The 18th Century / Ashton T. S. - New York : Barnes and Noble, 1955. -255 p.
3. Синцеров Л. Длинные волны глобальной интеграции / Л. Синцеров //

Мировая экономика и международные отношения. - 2000. — № 5. — С. 56-64.

4. Вожжов А. Україна в новій архітектурі світової валютної системи / А. Вожжов, О. Білоусов // Вісник НБУ. - 2011. - № 8. - С. 24-29.